
Munkedalsbygden

Munkedals Hembygdsförening

Nr 2 2008

Årgång 4

Gustav Johansson vid Wiknerstugan

Foto: Bertil Johansson

Efter nitton år

Av de uppgifter jag har haft under mina nitton år som ordförande i hembygdsföreningen är det sockeninventeringen som kanske varit den mest intressanta. Vid starten 1989 hade föreningen en särskild torpinventeringskommitté. Till att börja med lade jag mig inte i dess arbete. Man hade på initiativ av Alfred på Skogen inventerat ett antal ödetorp. Det hade skett på måfå, lite här och där, än i Håby, än i Valbo-Ryr och givetvis i Foss.

1990 kallade jag kommittén till ett möte och förstod att det inte hänt så värst mycket. I det läget tog jag kontakt med Sverker Balksten, som jag visste var genuint intresserad av hembygdsforskning. Vi träffades en sommarkväll i museet och beslöt att radikalt omstrukturera verksamheten. Vi ville gå systematiskt till väga och till att börja med delade vi in Foss socken i hemman och numrerade dessa från 1 till 82, i bokstavsordning från Amunderöd till Öxna.

Varje hemman tilldelades underenhetsnummer, dvs. alla gårdar, torp och övriga bostäder som fanns inom hemmanets gränser antecknade och numrerades. En hemmanskarta upprättades och underenhetsnumren prickades in så geografiskt riktigt som möjligt. Vid numren skulle alla personer som bott på respektive ställe antecknas med födelsedag, in- och utflyttning, civilstånd, status och dödsdag. Tidsperioden uppskattades att gälla från cirka 1660 till 1952.

Så det var bara att sätta i gång! Skriva av kyrkböcker och husförhörslängder, intervjua personer med lokalkännedom. Och sedan – ut i terränglädan! Där var mycket att göra. Vi letade upp gamla grunder, vi besiktigade och beskrev befintliga byggnader, kröp in i källare och klättrade uppför halvruttna trätrappor. Vi var uppe på höga berg och dokumenterade ristningar på branta klippväggar...

På 1990-talet var mina följeslagare i skog och mark mestadels Helge Mehlin, Lars Flodstrand, Ragnar Wärme, Lisa och Gustav i Björnid och framför allt Roland »på Skälleröd« Johansson. På 2000-talet har Lilli-Anne Sihlberg följt mig på många äventyrliga utflykter, i år också på en av Skogsstyrelsens inventeringskurser – nämligen den i Grimeton. Det är också hon som datoriserat stora delar av det insamlade materialet. Detta är ganska omfattande; pappersversionen upptar utrymmen i två stora kassaskåp.

Sammanfattningsvis – efter arton år kan vi säga att Foss socken snart är inventerad. Arbetet är inte klart men vi har ganska god överblick över läget. När vi är klara med Foss står Håby socken i tur och efter det skall vi ta itu med Valbo-Ryr.

Yngve Carlsson

Munkedalsbygden har fått nytt format! Anledningen till detta är att intresset för att skriva är stort och vi får in många intressanta texter med trevliga bilder. Vi vill kunna nyttja sidans plats bättre och ha chans att visa upp bilder så att de syns. Hoppas att ni skall tycka om den även så här.

Kristin Balksten

Innehållsförteckning

Efter nitton år	2
Hämt sedan sist	4
Intressant årsmöte	4
Rättsväsendet.....	4
Svante Söders liv och diktning.....	4
Gökotta.....	5
Invigningen av Munkedalsbron den 14 juni	5
Wiknerspel med sol och blåst	5
Slättergillet	6
Dans vid hållristningen i Lökeberg	7
Bussresan till Läckö	8
Stort arbete på Kaserna.....	8
Huset där Sally i Röd bodde	9
Sven "Barberar'n" minns	13
Mitt smultronställe – Rånäs	16
Folkskolan i Foss	17
Otto Andersson i Långedal – ett Munkedalsoriginal.....	18
Stockräknaren.....	21
Stenbroarna i Munkedal	22
Rättelser från förra numret av Munkedalsbygden	25
Ett kort där Pontus Wikner själv har skrivit	26
Tågolyckan i Dingle	27
Livet på Lycke på 30-40-talet.....	29
Vem var David i Dale?	32
Slipstensdragaren – äntligen napp!.....	33
Kommande aktiviteter	34
Böcker att köpa.....	34
Har du något att berätta?	36
Vår hemsida.....	36
Tidningsredaktion	36

Hänt sedan sist

Intressant årsmöte

Munkedals Hembygdsförening har hållit årsmöte och intresset för föreningen tycks växa. Vid förra årsmötet var medlemsantalet 260 och enligt räkning dagarna före årets möte var det 305. En av orsakerna till denna ökning torde tillräknas föreningens tidskrift »Munkedalsbygden«.

Den utkommer med två nummer om året och speglar både nytt och gammalt i kommunen och i föreningens verksamhet. Att tidningen har blivit populär bland medlemmarna framgick tydligt av lovord som uttalades.

Årsmötet öppnades av ordföranden Yngve Carlsson och till att leda dagens förhandlingar utsågs Bengt Blomberg. Sedvanligt hölls också parentation för de medlemmar som gått ur tiden under året. Av verksamhetsberättelsen framkom att en del större arbeten gjorts under året. Speciellt har det arbetats mycket på Hembygdsgården Kaserna, men också stora ändringar i museet. Där har det delats upp i olika avdelningar; pappersbrukets saker, en skolsal med bänkar och kateder, affär med gamla vågar och kassaapparater samt hushållsdel med tillhörande verktyg.

Rättsväsendet

När gamla polishuset revs tillvaratogs en dörr till en »finka« av Munkedals kommun. Den har överlämnats till Hembygdsföreningen och nu monterats i museet, där finns också handbojor och diverse utrustning som polisen hade.

Ordförandeposten, som skötts av Yngve Carlsson i nitton år, övertog Sverker Balksten och Yngve Carlsson tog uppdraget som vice ordförande i stället. Ny ledamot i styrelsen blev Barbro Gustavsson. Åke Lindström, som varit valberedare, avgick och ersattes av Bengt Blomberg. Föreningens nye ordförande avtackade Yngve för hans många år som ordförande.

Blommor fick också Åke Lindström för sitt arbete som valberedare under många år och Odd Johannessson som tack för sitt anförande.

Svante Söders liv och diktning

Efter årsmötet blev det servering och som ett mycket intressant inslag var Odd Johannessons berättelse om den mycket omtalade Svante Söder från Bullaren. En person som skrev dikter om allt och alla. Hans dikter har också givits ut i bokform och finns att få tag på i Bullaregården. Med verklig inlevelse berättade Odd om denne särpling som fick polio vid unga år och som gick i skolan kanske ett eller ett par år. Men skrev dikter i hela sitt liv, både nidvisor, naturupplevelser och en speciell del var hans beställning av varor hos handlaren i Vassbotten. Alla skrevs på vers. Svante Söder föddes den 9 mars 1887 och avled den 24 februari 1976.

Ett välbesökt årsmöte och intresset för hembygdsvård tycks öka.

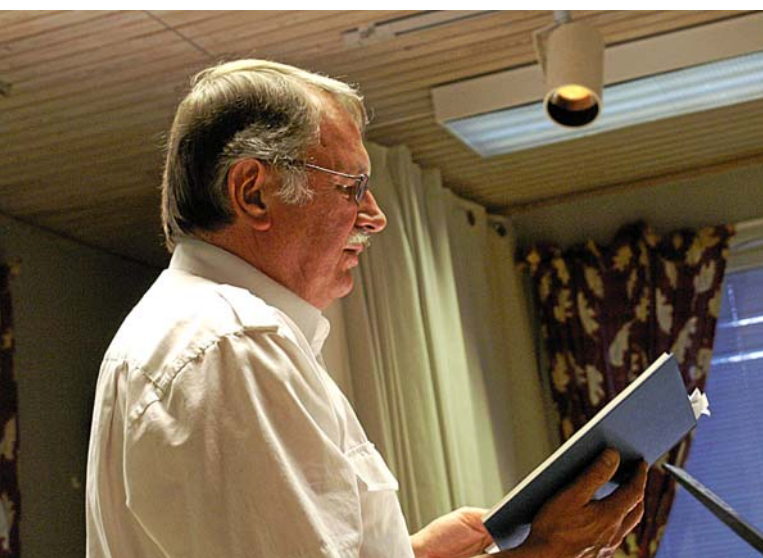

Den nye ordföranden tackar den avgående

Foto: Bertil Johansson

*Astrid Blomberg visar upp den fina lotterivinsten
Foto: Bertil Johansson*

*Odd Johansson föreläser om Svante Söder
Foto: Bertil Johansson*

Gökotta

På Kristi Himmelsfärdsdagen den första maj hölls gudstjänst med Gökotta på Kaserna. I år var vädret dåligt och så att gudstjänsten fick vara inomhus med Margaretha Berntsson som präst. Inne i bagarstugan var värmen god och det medhavda kaffet värmdes gott efteråt. Göken, var det ingen som hörde något av...

Invigningen av Munkedalsbron den 14 juni

Vid den stora broinvigningen av nya motorvägen fanns Hembygdsföreningen representerad. Där visades bilder på Saltkällan så som det såg ut förr. Böcker såldes och föreningen fick flera nya medlemmar. Eftersom vi hade ett litet partytält som någorlunda skyddade mot de kraftigaste regnskurarna var det stundtals helt fyllt vid vår lilla utställningsplats.

*Sverker Balksten, Ingela Ingman och Elsie
Johannesson i utställningstältet innan
anstormningen av människor började.*

Wiknerspel med sol och blåst

Midsommarvädret är nästan alltid ett problem för utomhusaktiviteter. Då dyker det upp regn och oväder, och för årets upplaga av Wiknerspelen befarade arrangörerna att skulle bli samma väder med regn och blåst. Men efter en häftig skur på morgonen blev det en mycket fin dag med sol men med en kraftig vind.

Hembygdsföreningens ordförande, Sverker Balksten, tog till orda och hälsade alla välkomna till Hembygdsgården Kaserna och Wiknerspelen. Från de allra första åren var det en teaterpjäs om Pontus Wikner som spelades upp på Kaserna varje midsommar, därav namnet Wiknerspelen.

Ordföranden passade också på att tacka alla de frivilliga som ställer upp och arbetar på Kaserna och på museet. Efter invigningen var det sedvanlig friluftsgudstjänst på scenen som leddes av komminister Lars Hiding.

Dagens festligheter bjöd på ett program med inslag av folkmusik av trion Björn, Jakob och Pernilla som spelade nyckelharpa, dragspel och ett för publiken ovanligt instrument, nämligen svensk säckpipa. Förutom denna underhållning var det också folkdansuppvisning av Folkdanslaget och givetvis ringlekar kring majstången. Som sista punkt på underhållningsdelen var det Lillemors duo som bjöd på en rad välkända melodier som väckte gamla minnen till liv.

Det blev också en extra krydda för publiken som gillade motorcyklar och mopeder. Ett närmare tjugotal åkdon hade samlats, och det var av äldre årgångar. Som grand finale på dagens program blev det en parad av alla motorcyklar och mopeder, som gjorde ett varv på gräsplanen innan avfärd. Att få rida på hästrygg var också ett populärt inslag under dagen.

Försäljning av lefsa, kaffe med tilltugg, glass och hantverk var relativt bra och den stora publiken vandrade runt och tittade på de många sakerna som fanns att köpa hos de olika utställarna. Arrangörerna beräknade publiksiffran till omkring femhundra personer.

Jakob Fransson, Pernilla Stendahl och Björn Regnér spelar svensk folkmusik som det svänger om.
Foto: Kristin Balksten

Några av mopederna som ställdes ut. Den närmsta mopeden är en Husqvarna med kilremsdraft ägd av Thomas Enarsson.

Foto: Bertil Johansson

Slättergillet

Även detta år slogs ängen ner not sjön vid Kaserna. Med sex skarpa liar slogs hela ängen på bara några timmar. Gräset var vått och lättslaget efter morgonens regnväder. Någon vecka senare räfsade gräset ihop och togs om hand. Nu har det blivit så bra att det kunde användas till foder. Arbetet med att slå ängen börjar ge gott resultat. Slyet har trängts tillbaka och nya vilda arter av blommor börjar komma. Vi återkommer i senare nummer av Munkedalsbygden om hur faunan ökar i variation. Alla som vill slå med lie är välkomna igen nästa år.

Vi ser ristningen snett uppifrån med den åskådarskaran hukande under sina regnplagg.

Anna Wennermark dansar på berget och föreställer olika väsen.
Foto: Sverker Balksten

Dans vid hållristningen i Lökeberg

När solen började dala och klockan var nio på kvällen den 7 augusti började Embla dans och teater sin föreställning. Över hundra åskådare hade samlats, trots regnet, för att uppleva något speciellt. Teatergruppen åskådliggjorde på ett skickligt sätt den magi som troligen har förknippats med hållristningar. Anders Hagberg spelade, Anna Wennerbeck dansade och arkeologen Henrik Hallgren berättade om hållristningar i allmänhet och Lökebergsristningen i synnerhet.

Lökebergsristningen är som de flesta ristningar från bronsåldern (1800-500 f.Kr). Totalt finns sex ristningsytor med sammanlagt 425 figurer. Bl.a. 169 skepp, 32 människor, 55 fotsulor, 8 djur, 2 cirklar, 3 ringkors och 151 älvkvarnar samt ett träd (gran). Närmare 400 figurer finns på den största ristningsytan. Här förekommer flest fotsulor i Bohuslän och näst flest skepp (efter Torsbo) och så sent som vid inventeringen 1975 registrerades hela 40 nya skepp (av Riksantikvarieämbetet).

Ristningen visar bl.a. tio människor utan armar som bildar en procession. Den har den största falliska människofiguren, som är känd i Sverige samt ett träd som utgörs av en mycket tydlig gran. Figurerna på den centrala ristningsytan är **ovanligt djupt huggna**. Ristningshällen består av **gnejs** och är den största utanför granitområdet. Ristningen avbildades första gången 1874 (*Baltzer*).

Föreställningen hade initierats av Munkedals kommun med bistånd från medlemmar ur Munkedals Hembygdsförening. Åskådarna samlades vid parkeringsplatsen på Gårvik och vandrade den väl utmärkta stigen upp till ristningen. Samtidigt med denna föreställning invigdes också två fina informationstavlor om hållristningen. Den ena finns vid stora parkeringsplatsen på Gårvik och den andra står intill själva ristningen.

Bussresan till Läckö

Den traditionella sensommarutflykten gick i år till Läckö slott. I det vackra vädret den 30 augusti besöktes Läckö slott där en duktig guide visade gruppen runt i slottet. Färden gick vidare till Spikens fiskeläge där många passade på att köpa rökt Vänerfisk. Lunchen intogs sedan på Rörstrands museums restaurang i Lidköping. Kinnekulle blev sedan sista utflyktsmålet med ett stopp bl.a. vid Husaby kyrka. Som vanligt var det Kville buss med chauffören Ingvar Forsberg som körde.

Bertil Bergqvist, Siv Hallqvist, Britta Hermansson och Inga Bergqvist utanför det Läcks slott.
Foto: Sverker Balksten

Stort arbete på Kaserna

Varje måndag under hela sommarhalvåret har många medlemmar samlats regelbundet för att sköta nödvändigt underhåll av Hembygdsgården på Kaserna. Det är stora ytor som ständigt måste

slås och rabatter, häckar och träd som ska hållas i ordning. Byggnaderna har också fått omfattande underhåll. Sålunda har alla fönster målats, tak rättats till, hängrännor med stuprör har satts upp. Ett nytt tak har byggts bakom smedjan. I början av säsongen byttes också vattenpumpen till dricksvattnet ut i samarbete med Friluftsförbundet. Ett golv kommer att läggas i det s.k. körhuset nedanför logen så att föremålen som finns där inte behöver stå direkt på marken.

En härlig gemenskap har växt fram och kaffepausen är en viktig del av insatsen. Alla medlemmar är välkomna att komma dit. Arbetet börjar kl 9 och håller på så länge som man har lust. Vi har alltid behov och utrymme för fler krafter.

Mera spännande händer på Kaserna nästa säsong. Under vinterhalvåret håller vi i stället till inne på museet med diverse arbete.

Bilden visar en härlig dag då skolbarnen från Bruksskolan i början av höstterminen utnyttjar Kaserna för en dags utomhusaktiviteter samtidigt som arbetslaget fikar vid bagarstugan i bakgrunden.

Text: Redaktionen

Huset där Sally i Röd bodde

Sally i Röd har många hört talas om, detsamma gäller nog Stefan Stafner. De har en viktig sak gemensamt nämligen de bodde, respektive bor i samma hus, det tidigare gästgiveriet på Röd, nära Torreby.

I våras fick undertecknade tillfälle att besöka Stefan och Marie Stafner i deras hus på Röd. Vi var intresserade av att ta en närmare titt på det hus där den för många Munkedalsbor kända Sally i Röd bodde. Vi blev glatt varse att Stefan och Marie hade renoverat ett hus som nästan var ett ruckel och återställt bostadshuset och de tre uthusen till det skick de en gång hade. Samtidigt har man även gjort en del anpassningar så att det går fint att bo i för en nutidsfamilj.

Detta är ett gott exempel på byggnadsvård, där det inte går att behålla allt i sin ursprungliga utformning men att ändå ta tillvara de fina delarna av huset så att husens traditionella karaktär bibehålls och lever vidare. En del som imponerade mycket på oss var den centralt belägna stora spisen med sin väldiga bakugn med tillhörande murstock uppmurad helt med natursten. Stefan berättade att de hade börjat renovera det gamla huset år 2000 och var klara med hela ombyggnaden 2005. När arbetet tog sin början gapade stora hål i taken så att väder och vind hade fritt tillträde. Även många andra byggnadsdelar var ruttna så stora delar måste bytas ut. Takstolar har tillverkats nya av timmer som tagits från gårdens skog, samtliga tak är bytta och de gamla enkupiga tegelpannorna är åter på plats. Innertaken är byggda på det sätt man gjorde på 1800-talet med inifrån synliga okantade brädor i kraftig dimension. Det gamla huset hade alldeles för lågt till tak, men för att inte ändra proportionerna på huset sänkte man golvet i stället för att höja hela taket.

Totalt har fyra hus renoverats på gården, ett gammalt magasin, en ladugård med lada, samt en jordkällare. Ett hus återstår dock att uppföra på en gammal husgrund som finns på gårdens strandmarker. Strandskyddsdispens har nyligen sökts hos kommunen. Förra gången fick man avslag av byråkraterna på länsstyrelsens naturvårdsenhet i Vänersborg, men nu hoppas man att kommunen, som mer känner de lokala förhållandena, ska se positivt på planerna. För när detta sista kvarvarande gårdshus är återställt, är projektet slutfört och den gamla kulturgården i sin helhet återuppförd. Detta är unikt i våra trakter och vi känner inte till något annat fall med så omfattande återställande av en hel gårdsmiljö.

Till sin hjälp med bygget har Stefan haft elever från byggnadsteknisk linje på Östrabo i Uddevalla, som under ledning av duktiga lärare som Lars Torstensson har utfört arbetet.

Nyttillverkade takstolar i Sallys gamla hus.

Samtliga takstolar har fått nyttillverkas i tidstypisk stil. Sammanfogning har skett på traditionellt sätt med s.k. dymling, vilket innebär att takbjälkarna sätts samman med pluggar av ene-trä i de hål

Huset där Sally i Röd bodde har genomgått en omsorgsfull restaurering med stor hänsyn till byggnadens kulturhistoriska värden och byggnadstekniska kvaliteter.

man borrat igenom respektive bjälke. Gammal fasadklädsel och annat virke har man i det längsta försök återanvända eftersom det gamla virkets vackra patina inte går att ersätta. När huset stod klart har hustru Marie med känsla och förnuft inrett huset i tidstypisk stil.

Husets hjärta – den murade spisen

Stefan och Yngve i samspråk

När Stefan letade igenom huset fann han många gamla dokument som kom från Sallys tid. Bl.a. hittade han ett gammalt originalkontrakt på en indelt soldat, undertecknat av självaste landshövdingen och översten för I17 i Uddevalla. Här återfanns även en hel del fakturor och följesedlar på öl och läskedryck som levererades från Karls-

son bryggeri i Lysekil, med ångbåt till gästgiveriet på Röd.

Här fanns även ett dokument som visade att Sally föddes den 23 maj 1906 på Göteborgs barnbördshus i Haga församling i Göteborg och döptes till Sally Oskaria i samma församling. Sallys mor Maria var dotter till Carl och Sara Larsson från Röd, och bodde i det huset vi nu besöker. Maria hade även en broder som hette Robert. Vi kan vidare läsa att Sally fick en fostermoder som var änkan Alma Carlsson på Danska vägen 2 i Göteborg.

Fadern står som okänd. Funderingarna över vem som var hennes fader har fått oss att notera några fakta. Sallys mor arbetade på Torreby slott vid tiden då hon blev gravid. Vid denna tid var kungen Oskar den II flera gånger på besök. Sally döps till Oskaria. Modern fick åka till Göteborg, långt bort från blickarna i Munkedal för att föda. Kung Oskar var född 1829 och dog 1907.

Bostadshuset är sannolikt byggt i början av 1800-talet, troligen från omkring 1830. Stefan har varit i kontakt med länsstyrelsens arkeologiska enhet där man uppgav att på denna plats på Röd har det sannolikt funnits ett hus sedan urminnes tider. De äldsta kartor länsstyrelsen har är från 1500-talet och redan på dessa gamla kartor fanns ett hus markerat. Platsen var mycket strategisk därför att vägfarare som kom söderifrån, och var på väg till Lysekil med omnejd, tog närmsta vägen förbi Röd och vidare med båt över Gullmarsfjorden till Sämstad på andra sidan fjorden. Eftersom den allmänna vägen på den tiden gick här, var platsen lämplig för skjutsstation, gästgiveri och affär. Tiderna förändrades emellertid från 1913 när järnvägen invigdes. Då tog trafiken delvis andra vägar. Gästgiveriet fanns dock kvar ända in på 1930-talet.

Carl och Sara hade handelsbod här. De sålde dagligvaror såsom kaksocker och råkaffe. Dessutom köpte de upp hudar och skinn som såldes i Göteborg.

Sally blev så småningom en mycket viktig person i verksamheten som också inkluderade gästgiveri och skjutsstation. Följande står att läsa på en gammal skylt: »Röds skjutsstation varifrån båtskjuts utföres till Sämstad samt hästskjuts till Quiström. 1 mil mot fastställd taxa.« Sally stod beredd med häst och kärra. Hon hämtade resenärer vid Quiström och skjutsade dem till Torreby eller Röd. Hästen tillhörde regementet I 17 och måste besiktas varje år. Sally stod som fodervärd.

Resenärer som skulle vidare till Sämstads skjutsstation på Lysekilssidan rodde hon över fjorden och betalning skedde efter fastställd taxa, en sommar- och en vintertaxa. Sally hanterade årorna med bravur. Andra kända roddare var hennes morbror Robert samt Gunnar Billqvist, en annan släkting. Hon hyrde också ut platser till andra båtägare. På 60-talet var det fullt med båtar. »Man fick nästan inte plats att bada«.

Sally var ständigt sysselsatt. När hon fick tid över hjälpte hon bönderna i trakten med utkörning av gödsel, plöjning, potatissättning och annat som hon kunde använda hästen till. På vintern sålde hon sill och så sent som på 90-talet kunde man hitta hennes gamla sillådor nere i den gamla fristående jordkällaren.

Sally hade två barn, Karin och Sven, men hon gifte sig aldrig. Hon hade rödbrunt hår med margaretafläta och bar en läderhuva i form av strykjärn (ihopsydda strykjärnsformade delar, skärm framtill, tofs i toppen). Hon tyckte om taxichaufförer och poliser. Så fort hon fick till-

fälle besökte hon polisman Gustav Hansson, vilket inte uppskattades av fru Hansson. Sally var också en stor beundrare av landsfiskal Sjöblom.

En gång kom hon genomblöt in på ett ställe. Ta av dig strumporna och häng upp dem till tork, tillrättades hon, men det ville hon inte för hon skulle åka taxi. »Jag behöver inte torka dem. Jag blir snart varm när jag kommer in till motorn«, sa hon.

Sally lämnade Röd i slutet av 60-talet eller början av 70-talet och flyttade till Uddevalla där hon bodde som pensionär.

Sally ägde hela Röd 1:4 utan bara 60/1440 mantal, dvs. en tredjedel av 180/1440 mantal. År 1997 löste Sallys efterlevande och medägarna »Petterssons-släkten« (från Norrland) in resterande tredjedel (släkten Billqvists del). De avsåg att reparera byggnaderna som då var i dåligt skick. Sally själv hade sagt: »Sätt på en grävsropa! Det är inte värt annat!«

Någon grävsropa kom inte tack och lov, någon renovering blev dessvärre heller inte av. Efter att Sally flyttat lämnades de gamla husen åt sitt öde i flera decennier. Förfallet hade därför gått långt när Stafners förvärvade fastigheten. Efter nästa sex års arbete med renovering flyttade så familjen in 2005 för att bo permanent på gården. Så idag kan alla som besöker platsen se att det åter lyser i fönstren i det hus där Sally en gång bodde.

Text och foto: Sverker Balksten och Yngve Carlsson

Uthus före och efter restaureringen.

Sven "Barberar'n" minns

Sven Svensson har levt nästan hela sitt liv i Munkedal, och har mycket att berätta ur sitt rika minnesförråd. I våras gjorde jag en intervju med honom några dagar innan han skulle fylla 89 år. Jag besöker honom i hans lägenhet på Rönngården, dit han flyttade för några år sedan. Sven är änklings sedan många år. På väggarna hänger flera tavlor som minner om hans hustru Ella – det är hon som har målat dem.

Du är alltså född 1919. Kan du berätta något av dina tidigaste barndomsminnen?

Sven funderar en stund.

– När jag var fem år åkte jag på blindtarmsinflammation. Det fanns bara en läkare på Uddevalla lasarett. Han var kung, vet du! Sköterskorna stod i givakt när han kom. Han opererade mig, och det gick bra. När jag kom på benen efter några dagar, så var där en pojke i min ålder i korridoren och vi kom ihop och slogs.

Vad slogs ni för?

– Ja, vem vet det! Det bar sig inte bättre än att han ramlade utför trappan. Då kom doktorn som ett skott. – Det här skall du få fängelse för, sa han, och burade in mig i en mörk garderob. Där fick jag sitta i tre timmar.

Samma dag som jag fyllde fem år – den 8 april – fick jag åka hem. Då var det riktig sommar. Senare på sommaren fick jag till sjukhuset igen för att ta bort en vagel under ett öga. Farsan var med mig som väl var. Doktorn vrängde upp under ögat och brände bort vageln. Det

gjorde redigt ont, och när jag grinade råkade det stänka spott i ansiktet på doktorn. "Spotta mig inte i ansiktet, din jävel!" sa han.

När pappa förde på tal att jag nyligen opererats för blindtarmsinflammation sa doktorn att det var i sista stund det blev gjort.

Svens föräldrar kom från Mariestad till Munkedal. Familjen bodde i tjänstebostad i ett numera rivet "bolagshus" på Önebacka, strax norr om Folkets Hus.

Det lär ha legat ett bryggeri i närheten av er bostad. Vet du något om detta?

– Bryggeriet var nerlagt och rivet före min tid. En långa med vedbodar och tvättstuga fanns på platsen. Den stora rejäla källare som hört till bryggeriet finns väl kvar ännu och användes av oss och familjerna i bolagshuset intill. I utrymmet ovanpå källaren fanns ett stort kar som hade använts vid öltillverkningen.

Ni bodde ju nära "Kulan", där massaveden togs upp ur kanalen, barkades, kapades och skickades ut till upplaget med buller och bång. Var ni mycket störda av oväsendet?

– Jag hade inte ont av det eftersom jag var van vid det från början.

Sven kommer ihåg dansbanan som låg på Stale, "i lunnen vid Granströms". När föräldrarna gick dit för att lyssna på musiken fick lille Sven följa med. Troligen var det skomakaren och spelmannen Adel Nilssons dragspelsmusik man avnjöt.

Det måste ha varit på tidigt 20-tal. Även dansbanan vid Syrdammen besöktes. Det fanns inte så mycken underhållning att välja på vid den tiden.

Folkparken kom till 1931 på direktör Bildts initiativ. Vid invigningen var alla fabriksarbetare och deras familjer inbjudna. Sven minns:

– Direktör Bildt och hans fru stod däruppe och hälsade på folket som

kom. Kärringarna neg så de höll på att sätta sig på röven! Vi blev bjudna på smörgåsar, men många ungar kastade dessa i slänten, och detta fick Bildt se. Det delades aldrig ut smörgåsar någon mer gång!

Minns du Trogens slaktbod hos "Ljusarn"?

– Mycket väl! Den var ett tillhåll för många ungar runtomkring. Vi som gick i Önebacka skola passerade dessutom tätt förbi. En gång var det en tjur som blev vild när han skulle ledas in i boden. Det blev uppståndelse i grannlaget och många åsåg dramat. Den kraftige Trogen slängde som en vante, men lyckades ändå till slut få in tjuren, få på slaktmasken och skjuta honom.

"Ljusarn" bodde där det nu är ett hyreshus med adress Slånbärsvägen. Varför han kallades Ljusarn känner inte Sven till. En förklaring som nämnts är att han sålde "Lyckholms Ljusa", en alkoholsvag ölsort. (Red anm: Ljusarn fick sitt namn då han ansvarade för ytterbehyssningen i dess unga år).

Som nämnts bodde Sven nära kanalen och "Kulan".

Fick ni lov att bada i kanalen?

– Jag lärde mig simma i kanalen när jag var sju år. Där de sorterade massaveden gick det att gå över till andra sidan. Där var det en gräsbacke, och det var så pass grunt en bit ut så man bottnade, men det var strömt. För säkerhets skull band farsan en tvättlina om mig. Den höll han i, och när det behövdes halade han mig in till land.

Vid kanalen fick Sven bevittna en mycket tragisk olycka då arton- eller nittonårige Evert Granström, drunknade. Han hade samma dag gjort sin första arbetsdag som biträde i "Föreningen" kommer Sven ihåg. Några större pojkar – bröderna Lindeblad – försökte rädda honom men misslyckades. Flottningsvirket som täckte en stor del av vatten-

ytan hindrade räddningsarbetet. Några fabriksgubbar satte ihop en flotte, och med hjälp av den fick de upp den då livlöse pojken. Det var ett hårt slag för föräldrarna Maria och Axel Granström, som miste sitt enda barn.

Sven var även med vid ett allvarligt tillbud med en jämnårig. Det var sju-årige Ture Flodstrand som var mycket nära att drunkna, men räddades av en vuxen – Johan Svärd – som kom till undsättning. Svens pappa sprang dit och kom fram när pojken just dragits upp.

– Han lyfte pojken i benen så att vattnet rann ur honom, berättar Sven. Ture fick inga allvarliga men av händelsen, men stod över ett år innan han började skolan.

”Direktörns damm” i Munkedalsälven, ett par hundra meter uppströms Fabriksskolan, var en populär badplats för alla åldrar. Sven var ofta där. Namnet tror Sven kom sig av att Bildt badade där. Kanske hade han också ombesörjt att platsen skulle iordningställas till badplats.

Det fanns en plats längre ner man kallade för ”Bonnevika”. Vad vet du

om den?

– Bonnevika var neråt Fabriksskolan. Dit var det ju något närmare. Så var det ju ”Åbukehöljen” också.

Åbukehöljen?

– Ja, den var ytterligare lite längre ner. Åbuk är en fisk.

I Björöd damm badades det också. Sven berättar om ett minne därifrån.

– Vi badade däruppe vid bron och dammluckorna. Sören Muhr, dammvaktarpojken, var full i skoj. Han hoppade i, och så skulle vi se hur länge han kunde vara under vattnet. Medan vi stod och väntade på att han skulle komma upp, sam han under bron och kom upp bakom oss. När hans äldre bror Erik kom från jobbet skojade han med honom: ”Ta tiden och se hur länge jag kan vara under vattnet!” Sören hoppade i och borta var han. Erik stod på bron med klockan i handen och blev allt oroligare. Till slut slängde han av sig kläderna och hoppade i. Sören tittade på från andra sidan bron!

Sven gick alla sex åren i Önnebacka skola. (Numera vårt hembygdsmuseum). Bland klasskamraterna märktes

bl.a. direktör Bildts dotter Margareta.

Märkte ni om läraren favoriserade direktörns dotter?

– Om han gjorde...!

Efter skolan gick Sven och läste för kyrkoherde Norborg. Det var stora kul-lar på den tiden. Pojkar och flickor gick i var sin grupp. En av Svens läskamrater var Ernst ”i Maa”. När konfirmationen närmade sig bad sig Ernst ledigt nästa läsdag för att åka till stan och köpa kostym.

Sven berättar:

– Norborg svarade att ”jag vet inte om Ernst behöver det – det är inte säkert att Ernst får gå med fram!” Ernst fann sig snabbt och svarade – ”jag kan väl ha kostym ändå?”. Då skrattade Norborg gott. Ernst fick ledigt och fick även ”gå med fram”!

Första jobbet Sven hade efter skolan var som ”tvåpojke” hos ”Sedd” i den-nes rakstuga och frisersalong i Svärds hus, mitt emot Folkets Hus. Hans riktiga namn var Oskar Johansson. ”Varsego å sedd!” brukade han säga till den som skulle rakas eller klippas – därav namnet ”Sedd”.

Efter ett år hos Sedd började han som smedhantlangare hos bröderna Gabrielsson. De drev bilverkstad och smedja. Smedjan låg bakom bilverk-staden – numera Smiths – åt älven till. Smeden hette Karl Landgren och Sven nämner honom som en mycket skicklig hantverkare.

De smidesarbeten det mest var fråga om gällde jordbruksredskap såsom slä-dar och vagnar. Exempelvis behövde järnskoningarna på vagns- och kärrhjul ibland förminsas för att sitta på. Sko-ningen fick då skäras av, kortas en bit och hetsas (smältas) ihop. Det kunde vara knepigt att hamra på insidan av en hjulskoning, särskilt med liten diameter, t.ex. till ett förställ, för man fick inte ut slaget på ett naturligt sätt.

När skoningen var omsmid och fortfarande het sattes den åter på hjulet under kraftig rökutveckling och ibland uselt osande.

– Arbetet i smedjan gav starka armar, konstaterar Sven.

När slog du in på barberaryrket på allvar?

– Efter två år i smedjan svarade jag på en annons och blev två pojke och lärling hos en barberare i Bäckefors.

Svens uppgift var att tvåla in ansiktena som skulle rakas, samt efterhand som han blev varmare i kläderna börja så vackert att klippa och raka. Lönen bestod av kost och logi. För framställning av tvållöddret hade man en apparat som drogs med vev. Uppvärmningen av vattnet skedde med elektricitet.

En morgon när Sven var ensam i salongen – han hade vid det laget lärt sig att både klippa och raka – kom det in en kund som av allt att döma var bakfull.

– Han var banvakt – en sån där som körde med dressin och kontrollerade att det inte var några hinder eller så på järnvägen – och ville bli rakad. När jag höll på att raka honom sa han – ”Skär av mig halsen!” Jag tänkte: Gud i himmel... Jag var ju unga pojken...!

Han menade tydligen allvar, för strax efteråt körde han med dressinen rakt mot snälltåget som kom från Oslo!

När Sven var i artonårsåldern etablerade han sig som barberare på Stale. Han övertog då Sedd Johanssons rakstuga, som då var flyttad till Schewenius fastighet på Stale. Han berättar om bakgrunden:

– När jag bodde i Bäckefors var jag på en danstillställning i Dals Ed. När jag dansade med ett fruntimmer och vi talades vid visade det sig att hon var frisör på amerikabåten Kungsholm.

”Om du vill kan du få börja hos mig på båten”, sa hon. Det tror jag det, att jag vill, svarade jag. Så skrev jag hem och berättade detta. Det skulle jag aldrig

ha gjort! Farsan ringde mig kort därefter och sa åt mig att komma hem, för nu hade han köpt Sedds rakstuga åt mig. Han visste, att om jag kom till Amerika skulle jag inte komma hem igen.

Men du skulle väl jobba på båten och inte emigrera?

– Min baktanke var allt att jag skulle hoppa av om jag kom till Amerika. Det förstod farsan.

Sven skrattar hjärtligt när han berättar om det. Sen fortsätter han:

– Brorsan var mera stillsam än jag. Han var hemma och sov på nätterna. Det var inte jag. En morgon när farsan kom hem från nattskiftet klockan sex såg han att jag inte var hemma. Jag hade nattat över hos ett fruntimmer på Torreby. Farsan kunde inte lägga sig förrän jag kommit hem. På eftermiddagen när han vaknat sa han: ”Skall det här fortsätta, Sven, så får du flytta! Vi får ha lugn och ro här”. Jag sa, att det får jag göra då.

Brorsan var ju ingenstans, och jag kan inte ha det som han, sa jag. Jag måste ju ut och få rört på mig när jag stått instängd hela dagen i rakstugan. Då ångrade han sig.

Vem som var den första kunden minns inte Sven. Det var i vart fall inte Johannes Kolliander. Denne förklarade nämligen för Sven att det inte behövdes någon rakstuga. Sven genmålde: ”Jag tvingar ingen att komma in till mig. De som kommer gör det helt frivilligt.”

Kolliander tyckte kanske att var och en kunde klippa och raka sig själv. Det kom dock inte att saknas kunder. Mesadels var det fråga om klippning, men även mycket rakning. En del fasta kunder skulle rakas två gånger i veckan – onsdag och lördag.

Rakknivarna striglades på läderremmar mellan rakningarna och lämnades för slipning till ”Eskilstuna Sliperi” i Uddevalla varje vecka. Knivarna skickades med någon bekant, som hade ären-

de till Uddevalla. En av dessa var stalepojken Stig Blomberg, som under 40-talet gick på Läroverket i Uddevalla. Han har för övrigt berättat, att detta var hans första ”bekantskap med Eskilstuna”, staden som han senare bosatte sig i och fortfarande bor i!

På den tiden kostade en rakning 35 öre. Man kunde också köpa kort å 2:50 för tio rakningar. Klippning kostade en krona för vuxna, 50 öre för barn. Barntaxa gällde tills man slutat skolan trots att det tog längre tid med en barnkalufs än en tunnhårig gubbe. Timpengen för en fabriksarbetare var då 73 a 74 öre

Sven avlade prov på hantverksinstitutet i Stockholm och erhöll mästarbrev som bevis på sin skicklighet.

Elsaxen kom omkring 1950, vilket underlättade en del, men fortfarande – då som nu – var det ett genuint hantverk att vara barberare.

Hände det någon gång vid rakning att det blev skärskador? Har du skurit av något öra eller någon nästipp under

din karriär?

– Inte så illa. Det värsta var när en skulle raka runt hakan så här, förstår du. (Sven drar med handen runt hakan för att visa). Om då personen pratade var det lätt hänt att jag skar honom. Det var väldigt förargligt. Kunden måste vara stilla med ansiktet. Om han kände att han skulle nysa eller hosta måste han ”jaga bort mig” – göra tecken med armarna – så jag var beredd.

Jag minns att det ofta var många som satt och väntade på sin tur, och att det ventilerades både nyheter och politiska åsikter i din salong. Du var väl mycket välinformerad om vad som hände i samhället?

Sven instämmer. Efter en stunds tystnad tillägger han:

– Men det var ett helvete att vara egen företagare på den tiden. En ledande kommunalpolitiker sa rent ut till mig: ”Sådana som du skulle inte få finnas!”

Menade han att det inte skulle finnas företagare?

– Inte såna som jag – alltså ensamma företagare. Det fick jag erfara när jag sökte byggnadslov!

Sven hade ordnat en tomt på bekvämt avstånd från salongen. Han räknar upp flera som sökte tillstånd samtidigt med honom och fick det beviljat mer eller mindre omgående, medan hans ansökan avslogs gång på gång utan motivering. Han kände det som ett straff för att han var egen företagare.

Efter ett sammanträde då hans upprepade ansökan – han minns inte för vilken gång i ordningen – skulle behandlas, hörde han sig för bland några han visste satt i byggnadsnämnden. Ingen kunde ge något besked. Det verkade inte som om hans ärende ens varit uppe.

– Samma dag kom ”Larken” in och skulle klippa sig. (Riksdagsman Gustav

Karlsson kallades så efter sin signatur ”Lark” som han använde i Kuriren). ”Varför ser du så arg ut?”, sa han.

Kan jag vara annat, sa jag. Så och så är det, och det är lögn att få bygglov. ”Va säger du”, sa han. ”Då ska vi se vad vi kan göra åt det!” Han visste inget fastän han satt med i byggnadsnämnden. Dan därpå kom han in och sa: ”Nu är det klart!” Det var 1955, och då hade jag fått vänta i flera år.

Sven gifte sig med Ella 1942, och de fick son och dotter. Tills de fick bygga hyrde familjen in sig hos privatpersoner på Hällerna, Önebacka och Lycke.

En sista fråga: Vad tyckte du om det hårmode som The Beatles var upphov till på 60-talet?

– Jag skulle tro att jag inte tyckte om det!

Det låter som en mycket måttfull kommentar, för det är känt att det långa hårmodet bland pojkar och ungdomar, och som även anammades av en och annan medelålders herre, innebar ett betydande ekonomiskt avbräck för herrfrisörerna. ”Hårväxtligheten” var det inget fel på, men det blev ändå inget att ”skörda”.

Text: Bengt Blomberg

Red anm.: Inte så långt efter att intervjun hade ägt rum gick tyvärr Sven ur tiden.

Mitt smultronställe – Rånäs

Inger Olsson har valt att visa Rånäs, som sitt smultronställe. Man kör vägen till Harska – Hällungsbacka om man kommer från Munkedal. Om man kommer från Svarteborgshället kör man vägen Gadderöd – Julseröd. Ett ypperligt tillfälle att besöka denna vackra plats vid Kärnsjön är, att gå på den friluftsgudstjänst som kyrkan anordnar varje år i juli månad.

Text och foto: Ingela Ingman

Inger Olsson vid sitt smultronställe

Utsikt vid Kärnsjön vid Rånäs

Folkskolan i Foss

Den första skolan som byggdes i Foss-området var Kyrkskolan som låg strax NO om Foss kyrka och är numera riven sedan flera år tillbaka. År 1929 invigdes den andra skolan i samma område nämligen den som då kallades "Foss nya skola" och som finns kvar än idag och som är en del av Munkedalsskolan. År 1955 togs nya skolbyggnaden i bruk och som då fick namnet Centralskolan. Där blev det plats för det som var förstadiet till den moderna grundskolan och kom att heta "Munkedals i folkskolan inbyggda real-skolelinje", men mera om detta i ett annat nummer av tidningen.

År 1954 var Oskar Kihlborn lärare för en kombinerad 6/7:e klass, som vi ser på fotot.

Klass 6 och 7 år 1954.

1:a raden knästående fr.v: Göran Hallberg, Vadholmen, Eide Sundberg, Lilla Foss, Bengt-Ove ("Bengan") Johansson, Hamnen, Lennart Blomberg, Åtorp, Tore Andersson, Vadholmen, Charles Holmqvist, Tången och Lennart ("Snurren") Pettersson, Kvarnen.

2:a raden fr.v: Marianne Karlsson, Kviström, Irma Andersson, Foss, Anita Andersson(?), Öbben, Birgitta Andersson, Öbben, Ellinor Lundström, Kviström, Berit Blomqvist, Åtorp, Eivor Fredriksson, Prästgården och Birgit Johansson(?), Hamnen.

3:e raden stående fr.v: Ingemar Johansson, Vadholmen, Ingmar Fransson, Foss Västergård, Lars Fransson, Hamnen (?), Uno Andersson, Öbben, Jan Martinsson, Foss(?), Anita Östlund, Åtorp och Gullan Andersson, Öbben.

Fotot har lånats ut av Ingemar Johansson, Vadholmen.

Otto Andersson i Långedal – ett Munkedalsoriginal

Texten är upptecknad av Yngve Grundberg och
något bearbetad av Håkan Grundberg

En historia upptecknad efter Stationsföreståndare Johan Smith, Munkedal.

En av de äldre arbetarna vid Munkedals Bruk var Otto Andersson, Långedal, av alla känd och endast kallad Otto, eller Otto i Långedal, död för några år sedan.

Otto var i besittning av ett ovanligt gott lynne och var alltid glad och språksam. Hade han några sorger i livet, behöll han dem för sig själv. Han var änklings sedan många år tillbaka och bodde jämte en dotter i sin lilla stuga (Långedal, Foss Östergård). Stugan var omgiven av ett par rader bikupor och där kunde han under sommaren sitta i timmar och betrakta binas arbete. Otto var även en god fiolspelare och när han kom hem från sitt arbete satte han sig att spela gamla låtar en stund. Även för andra spelade Otto, när han blev ombedd. Man behövde inte be honom två gånger.

Otto höll sig alltid med hund, som följde honom troget. Till denna hund kunde han sitta och tala långa stunder – alldeles som om det hade varit en människa som han språkade med.

Mest känd var dock Otto för sina kvicka svar. Han stod aldrig svarslös, då någon frågade honom om något eller tilltalade honom. Svaren voro emellertid alltid av godmodig natur, så att de, som råkade ut för hans rappa tunga, aldrig behövde känna sig stötta. Tvärt om fingo de sig ofta ett gott skratt. De flesta av Ottos svar och infall ha väl redan råkat i glömska. Här följer emellertid några historier, vilka jag själv hört till största delen.

Otto arbetade hos Bolaget till strax före sin död. Han blev 76 år gammal. Tre år före sin död sade en av bönderna i socknen till honom: ”Hå gammal ä Otto?” ”73 år”, svarade denne. ”Men

käre de”, sade bonden, ”kann en få lövv å gå hos Bolaget sô länge en levver?”. ”Ja da”, svarade Otto, ”etter de ä döe mä”.

En dag kom Otto gående – som vanligt åtföljd av sin hund – och mötte då en arbetare från grannsocknen. Denne yttrade: ”Dänne mannen ser ud å ha goe rå, sum kan hólle sä mä hunn”. ”Nä”, svarade Otto, ”dä ä ente far go rå`s skull, män en ä ju tvónge te å ha nô` t djur far jösslas skull”.

År 1928 var det sträng vinter. En dag, då det var 22 grader kallt, frågade jag Otto: ”Tycker inte Otto det är gott väder idag?” ”Jo”, svarade han, ”jä tökkte nästenge jä hörtte lärkä”.

En vinter hade jag på lediga stunder tillverkat en sågbock och då den var färdig kom Otto, åtföljd av en av sina arbetskamrater, som hette Olsson och vilken var känd för sitt kärva och tvära sätt. Jag frågade då denne senare: ”Vill Olsson köpa sågbocken av mig?”

”Nä, dä skulle være stor sunn”, sade då Otto, ”far då fekk Paulina tvo bokkar å dras mä”. (Olssons hustru hette alltså Paulina).

Till Olsson sade jag en gång: ”Där Olsson bor ser det ut i berget bredvid som en predikstol”. Otto, som hörde detta, sade då: ”Ja, då ä d`ente å unne på atte so sällan noen går te tjörka ifrå jár` t”.

En tillfällig arbetskamrat till Otto, vid namn Karlsson, som hade namn om sig att aldrig vilja stanna länge på samma plats, var ofta utsatt för Ottos infall och svar, men de voro alltid goda vänner. Tidigt på morgonen sade den tillfällige arbetaren till Otto: ”Ved Otto va jä har drumt inatt?” ”Nä, hórre kann jä vede dä”, svarade Otto. ”Jo”, sa den andre, ”jä drumte atte jä skulle fare te Amerka å mamma å pappa å alle mine söskene ble mä ner te Gytteborj å skulle ta ajö mä mäjä å när jä jekk in på den store båden så roba å skreg allihob, män då roba jä tebaka: Gråd ente så, jä kómmer all ijan”. ”Ja, dä behöfte de no ente være rädde far”, svarade då Otto.

En annan gång omtalade samme Karlsson för Otto: "Oppe på Lelle Foss ä en liden tössonge. Ho ä so sjuke so ho dör väll, män dä ä ju ente so svårt far o' se'n lida, ho kommer ju te Gud – män jä unrar om jäj skulle dö, um jä kom te Gud?" Otto gav då till svar: "Ja, dä kunne nästongen järe desamma, far du stanna väll ente länge där ändå".

En vinter, då det var mycket snö, sade Karlsson till Otto: "Kann Otto järe mä ett par skier"? Otto svarade: "nä, de kann jä ente, män de skidene du har där bag kann jä all lava".

En dag hade Karlsson köpt ett par makrillar och visade Otto dem och sade: "Trur Otto atte desse makrellane kvecknar te, um jä släpper dom i källa hemmave"? "Nä", svarade Otto, "dä järe de ente, män se etter um dä ä inmad i dom ä so släpp dän, far då bler dä småmakrell".

En dag, då Otto och hans kamrater voro sysselsatta med sitt arbete, kom händelsevis en arbetare från hamnen förbi. Han var klädd i nya storstövlar. Någon sade då till honom: "Dä va bra stövlar, du har skaffat dä". "Ja", svarade då denne, "jä har allti vort mån um ä ha bra på bene ä kroppen mä far rästen". "Ja", inföll Otto, "sin ä dä ente möet ijän".

För 45 år sedan, då daglönen för utarbetare vid Bruket var kr 1:-, hade man resonerat om, huruvida det inte skulle kunna gå an att få litet påökt. Resultatet av resonemanget blev att 40 man en dag sökte upp ingenjören. De hade utsett en till att föra ordet. Denne lade sina ord väl och framhöll hur svårt man hade att kunna draga sig fram med så liten daglön, som de nu hade. Om de kunde få 25 öre till om dagen skulle de vara nöjda. Men det blev nej. Ingenjören påpekade att Bolaget icke hade råd att öka på lönerna. Arbetarna stodo då en stund tysta och tummade på sina mösskärmar samt beredde sig till att gå. Men då uppträdde Otto som den räddande. Han hade stått längst ner vid dörren, men smet nu fram till ingenjören: "Snälle ingenjörn, borte ve porten står en förman udi frå stenhuggeriene. Han ä ude ä ska värve 100 man.

Säkert kummer no mange här te ä sluda ä sin bler dä ente so gott far Bolaget ä få folk, män fekk de 25 öre i ökning um da'n so stannar de". "Ja, ni får 25 öres påökning allesammans", sade då ingenjören utan vidare och så blev den saken avgjord.

En gång, då en järnvägsvagn skulle lastas med papp och sändas med första tåg, hanns detta ej med och, när avgångstiden var inne, ombads därför vederbörande tågpersonal vänta en stund, vilket de också, fastän motvilligt, gjorde. Så snart vagnen blev färdig gick Otto fram till personalen på tåget och sade: "No ä vagna falo. No kann de burja ä se etter selepinnane".

Kanske smått förargad över Ottos många infall yttrade förut nämnde Olsson följande till Otto: "Du sum ä änkeman, burte jefte dä mä änka, sum ejjer marka där du bor. – Jä ska järe detta", svarade Otto, "män sinna ska snart stövvene, där du bor komme burt".

En annan av Ottos arbetskamrater, som gärna ville ha sig ett glas öl allt emellanåt, sade en dag till sin granne, som bodde nära gästgivargården (Qviström): "Ska jä ä du bytte stövver so kommer jä närmre jästgivargår'n". En annan person som hörde frågan sade då: "Ja, då kanske Olsson kunne ble jäxivare (gästgivare) mä tia!" – "Ja, dä bler passelet dä", sade Otto, "far um då noggen kommer ä fråwvar etter jäxivarn så ä dä bare ä svara – han legger unner bor't".

En av Ottos äldre arbetskamrater, som tjänstgjorde som grindvakt, hade en dag för en stund avlägsnat sig från sin plats, då tåget oväntat kom. Orolig för detta ropade han då till Otto: "Spreng i mett ställe. Du har goe ben" – "har jän'te goe armar mä", svarade Otto, och skyndade sig att öppna grinden.

En dag träffade Otto en f.d. nämndeman från en grannsocken, som omtalade att han under hemresa från Uddevalla suttit och sovit i sin kärra och mött Länsman Sundberg, vilken förebrått honom för att han sov. "Dä töckker jä'nte va unner på atte du söv", sade Otto, "när du ä nämndemann".

En dag kom en bonde till stationen för att hämta ett lass gödningssäckar. Under det han lastade på sina säckar på kärran, kom händelsevis Otto och hans kamrater gående förbi. De stannade då en stund och talade med bonden och denne, som tänkte att arbetarna ingenting hade att göra, sade: "De har't all bra gott här nere". – "Ja", svarade Otto, "d'ä tämmelet langt far nolavinn". Bonden förstod piken och fortsatte ej samtalet.

En äldre kvinna, känd för sitt tvära sätt att svara, då någon tilltalade henne, mötte en dag Otto. Han låtsades som om han ej kände henne och var i sitt stilla sinne besluten för att skämta litet med henne, samt stannade och frågade: "Godda mor, har mor grisar å sälja ida"? – Gumman blev arg och utbrast: "Har jä nunstin hatt grisar å sälja"? – "Jasså", sa' Otto, "ä'nte mor ifrå Lögeberg da"?

En f.d. båtsman, som gärna skröt och berättade skepparhistorier, talade en dag om för Otto att han en gång sett så mycket sill i Skagerack. Den stod så tjock, sade han, att han hade kunnat gå ända över till Danmark på den, om han hade velat – och det med bara tunna trätöfflor på fötterna. "Ja, män dä va väll bra halt å gå på sell", sade Otto enfaldigt, "du fekk farstårse slå bröddar i tafflane furst".

En arbetare hade gift sig med en piga, som hade en hel del pengar, och då deras första barn

blev fött, stod några kamrater till mannen och resonerade om saken och bl.a. undrade de över, var hustrun hade kunnat samla ihop de pengar, hon hade vid giftermålet. Det upplystes då att hustrun tjänat som piga i många år mot bra lön, men att hon aldrig lämnat något härav till föräldrarna. Otto gjorde då den reflexionen: "No fö'r ho ju opp en holing åt dom. Dä kann være lige bra dä".

En småbrukare som bodde i närheten av Otto, hade en vår en ko, som han tingat bort på bete hos en av bönderna i socknen. För att leda kon dit hade småbrukaren lagt en av Ottos arbetskamrater samt skickat med sin egen minderårige son som pådrivare. Nu bar det sig så, att deras väg gick förbi Ottos hem och just som de passerade förbi där, kom Otto ut och sade till sin arbetskamrat: "Jä har tvo subar på en butell inne. Dän lelle pojken kann väll holle kue e stunn, så går du mä in å får dom". Den lille gossen fick alltså hålla kon, medan den andre var inne hos Otto och fick sina supar. Det tog väl lite tid, ty kon fick hemlängtan och slet sig loss samt sprang genaste vägen hem. Kon måste sålunda hämtas på nytt och då sällskapet återigen passerade Ottos hem, kom denne ut och sade: "D'ä stor ska'e atte d'ä alldeles slut på buteln. Jä skulle så järna bytt dä på en sub te å så hade kue fått sprengte hem å hälsa på en gang te".

Stockräknaren

På den tiden när yxhuggen fortfarande ekade i våra skogar utnyttjades naturens egna krafter till att transportera vår råvara ända fram till fabriksgrinden.

Sjöarna, älvarna och bäckarna i vattensystemen i gränstrakterna mellan Bohuslän och Dalsland som utnyttjades till att flotta timmer i, var kanske inte så snabba men mycket miljövänliga transportleder. Stockarna följde med i vattnets rörelser i olika hastighet beroende av väder och vind och årstidens växlingar, övervakad av flottarens båtshake. Sjön Vassbotten blev magasin för stockarna innan de fortsatte sin färd mot sitt mål. Jag kan än i dag minnas doften av våt ved, bark och tjära när vi som pojkar ”lånade” flottarpråmarna för att prova fiske-lyckan någonstans mellan de tätt liggande stockarna. Upploppet på den långa färden var kraftkanalen mellan Björöd och vattenreningen eller Kulan som platsen kallades.

Vid slutet av den långa färden stod två flottare och väntade på att få styra in stockarna mot en transportör som forslade stockarna vidare in i en fabriksbyggnad, där de av stora cirkelsågar kapades i enmetersbitar för att vara mer lätthanterliga i den fortsatta processen.

Strax innanför väggen före cirkelsågarna satt stockräknaren på en stol med penna och papper i sin hand. Det var ofta unga pojkar som nyss slutat skolan som sattes på detta jobb. Ett streck för varje stock, fyra streck och sedan snedstreck över dessa fyra, pappersarket fylldes snart av femstreckssymboler som var lätta att sammanräkna vid arbetsskiftets slut.

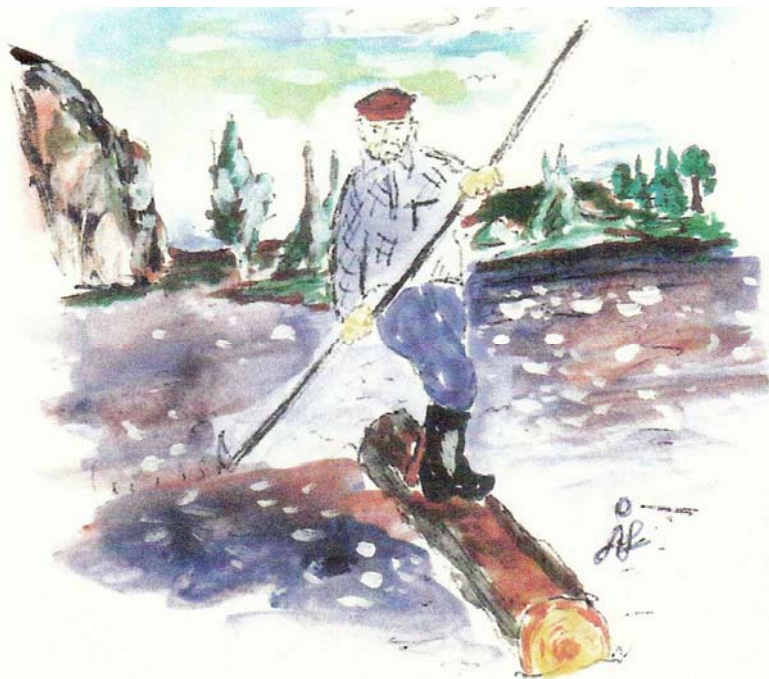
Verksamheten vid vedhanteringen var förlagd i tvåskiftsarbete med start på våren och uppehåll under vintermånaderna, isläggningen på vatten dragen var nog anledningen till detta. Under sommarhalvårets produktion hann man också med att lägga upp ett vinterförråd av ved i

”barkgården” och som räckte gott och väl till vinterns papperstillverkning.

För oss som bodde på Stale- och Önebackaområdet var ljudet från sågklingorna och ”ramlet” från stockarna säkra vårtecken då verksamheten drog i gång någon gång i april månad. Dessa vårtecken och all annan verksamhet i vedhanteringen upphörde för alltid år 1966. Stockräknaren och hans arbetskamrater fick andra arbetsuppgifter och en industriepok var för alltid tillända.

Denna artikel har först publicerats i Arctic Papers tidning ”Bruksnytt”. En förklaring till varför man räknade stockar var att alla som arbetade på Vedhanteringen hade gemensamhetsackord och där antalet stockar som hanterades låg till grund för lönen.

Text och bild: Åke Lindström

Stenbroarna i Munkedal

För att kunna ta sig fram i bygden har det funnits vägar sedan urminnes tider. Våra stenbroar vittnar om detta.

De allra första vägarna var mycket primitiva och där färdades folket med häst och kärra, oxar drog sina lass och så var det de som gick till fots. Men för att vägarna skulle vara till nytta måste de också över vattendrag och därför byggdes broar. Dessa broar var av mycket skiftande slag, beroende på hur stora dessa vattendrag var och hur stor trafiken var.

I Foss socken, Munkedals kommun, har det funnits sex stenbroar som är mer eller mindre kända. Vi börjar i söder och går mot norr:

Nr 1. Bro på gamla vägen vid Saltkällan. Där gick E6 (dåvarande rikstväan) till någon gång på början av 1950-talet. Bron är en valvbro i sten. Vägen går där Saltkällans bäroddling befinner sig idag och löper öster om gamla E6-an. Infarten från norr börjar vid den s.k. Anrikebacken med eken mitt i vägkorsningen.

Nr 2. Bro norr om Saltkällan vid Karlstorp. Den ingår i en väg som tidigare var en del av E6 fram till en nyare väg byggdes omkring 1961 omedelbart väster om den gamla vägen. Nu ingår den i en mindre lokal väg, som går mot Kleva. Den vackra stenvalvsbron kom fram i dagsljuset när allt sly och träd rensades bort. På bron fanns tidigare räcke av den typ som fanns då vägen var i bruk. Tyvärr har senare tiders beslut gjort att det vägräcke som finns där nu inte alls passar ihop med bron.

Bro nr 1

Bro nr 2

Nr 3. Bron över Örekilsälven vid Kviström, kallad Kviströmsbron.

Den största och mest uppmärksammade är Kviströmsbron med sina tre valv. Bron byggdes år 1818 som en rent kallmurad bro av gråsten huggen på Bohus Malmön. Byggnadsarbetet utfördes av dalkarlar. Bron förstärktes med bakgiutning år 1933. Bron fick nya räcken, belysning mm för några år sedan. Det är givetvis inte den första bron på detta strategiska ställe. Enligt obekräftade uppgifter lär det vara den åttonde bron på detta ställe.

Nr 4. Bro över Munkedalsälven, kallas Gamla stenbron. Den andra kända bron är stenbron vid Munkedals Herrgård, ovanför fallen vid Gamla Bruket. Den är avbildad i mängd olika skrifter och har också varit platsen för otaliga fotografer.

Bron är av gammalt datum – flera hundra år. En karta från omkring år 1700 visar att det fanns en väg här, den gamla häradsvägen till Sörbygden. Även denna bro tycks ha breddats någon gång, vilket man kan se om man står och ser på valvet underifrån. Från början fanns inga stenräcken utan bara räcken av järn. Ursprungligen gick vägen upp över det som nu är trädgård för Munkedals Herrgård. Vid brofästet finns också en gammal milsten i bra skick.

Den var i bruk fram till 1943, då nya vägen och bron togs i bruk

Bro nr 3

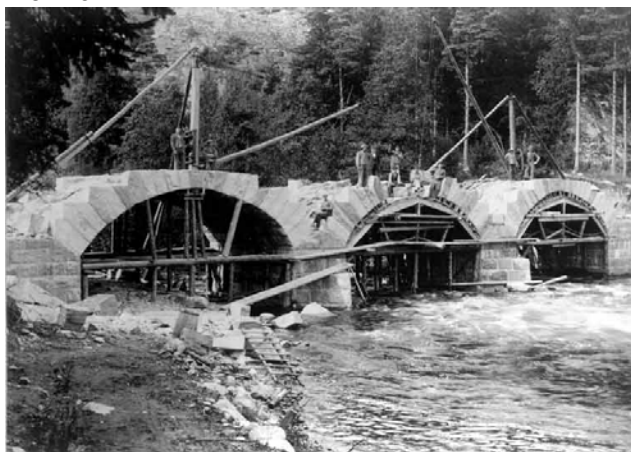
Bro nr 4

Bro nr 5

Bro nr 6

Bron vid Kaserna under uppförande på 1920-talet.
Foto: Oscar Färdig

Nr 5. Bro Munkeland där gamla E6 gick. Eventuellt hette vägen Rikstväan då och området kallades allmänt för "Pålhuset".

Denna stenbro kan man se, om man vandrar från Munkeland vid "Borgen" norrut och passerar stora högar av schaktmassor och snårskog. Den ligger nämligen under den allra äldsta riksvägen. Den som numera heter E 6. Bron är i mycket dåligt skick och håller på att helt rasa ihop. Fällda träd har kastats framför den norra sidan av bron och man kan se delar av vägräcket som finns kvar. Tyvärr förstördes den när man drog VA-ledningar i den.

Nr 6. Bro vid Kaserna över Munkedalsälven. På vägen till Valbo-Ryr finns en bro med tre valv som är av mycket yngre datum än stenbron vid Gamla Bruket. Den byggdes 1922. Årtalet kan fortfarande läsas i mitten av bron på sidan mot dammen. Före denna bro gick vägen över en sten och träbro där dammluckorna är i dag.

Text & foto: Bertil Johansson

FAKTARUTA OM VALV

Broarna finns både som kallmurade och bruksmurade konstruktioner. Att något är kallmurat innebär att det saknar murbruk.

Valvet uppfanns av romarna. Konstruktionen innebär att det blir en jämn trycklinje genom konstruktionen som motsvarar formen av en upp- och nedvänd kedja (kedjeprincipen).

Valvanfangen måste vara stabila och ge ett mottryck för att valvet skall hålla. Mittpelarna kan vara tunna tack vare att tryckkrafterna möts där och tar ut varandra.

När mittersta stenen har lagts i valvet så bär det sig själv och stenarna låses mot varandra. För att bygga dessa valv var man först tvungen att bygga en valvform i trä där stenarna sedan kunde läggas på.

Ett valv som börjar spricka bör belastas uppifrån snarare än att stöttas nerifrån.

Text: Kristin Balksten

Sommaren som kom — och gick

- Att hänga undan vinterkläderna
- Att plocka fram övervintrande fuchsior ur källaren.
- Att se vårens första ärla vippa med sin långa stjärt.
- Att smula sönder ett nyutsprunget björklöv mellan fingrarna och lukta på det.
- Att bli förärad en visnen vitsippsbukett, med korta skaft, plockad av en varm liten barnahand.
- Att gå på skolavslutning och lyssna på psalmen ”Den blomstertid nu kommer”
- Att gå ut med hunden, djupt in i en skog, och känna doft av barr och kåda.
- Att åka och bada en varm kväll, och simma i ljummet vatten.
- Att sola på en het klippa och plötsligt minnas hur ljuvligt det var att byta bokmärken.
- Att lukta på solbränna.
- Att klia ett myggbett.
- Att dricka saft och äta bullar med barnbarnen, och samtidigt jaga bort envisa getingar.
- Att gilla både regn och solsken.
- Att se mörkret komma smygande en augustikväll.

Härliga sommar, omätliga är våra krav på dig. Hur många underbara ögonblick skänkte du oss inte? Och förstod vi inte att ta emot dem — ja, då var det inte ditt fel.

Ingela Ingman

Rättelser från förra numret av Munkedalsbygden

Artikeln om Munkedals kommun kommenteras och rättas av en av våra läsare

”I den intressanta artikeln om Munkedals kommun förekommer en uppgift som jag tror beror på att er källa missminner sig. Det gäller ordförandeposterna i kommunfullmäktige och kommunstyrelsen. När storkommunen bildades 1974 blev det borg-erlig majoritet. Därav följde att ordförandena i både kommunfullmäktige och i kommunstyrelsen tillsattes av de s.k. ”Samverkande partierna”. Sålunda blev Bertil Nordevall (m) *fullmäktiges ordförande*. Oskar Kihlborn (s), som efterträtt Gunnar Johansson som fullmäktiges ordförande i Munkedals ”gamla” kommun några år tidigare, blev *vice ordförande* i storkommunens fullmäktige. Ordförande i kommunstyrelsen blev *Knut E. Olsson* (c) från Medbön, medan Elof Brink (s) blev vice ordförande. Valen till de olika befattningarna hade beretts av den valberedning som utsetts av (om jag nu inte minns fel!) *sammanläggningsdelegerade*. Jag var själv (Bengt Blomberg) ledamot i den valberedningen, och minns vilka tuffa tag det var. Den ”tunga” Sociala Centralnämnden, som det hette då, fick f.ö. den färgstarke Thure Aldegren (c) som ordförande.”

I samma artikel hade det blivit fel hus på bilden av ”Håby Kommunalkontor”, med det inrymda kommunalrummet. Rätt hus visas här och det ligger mellan det hus som avbildats i förra numret och gamla apoteket.

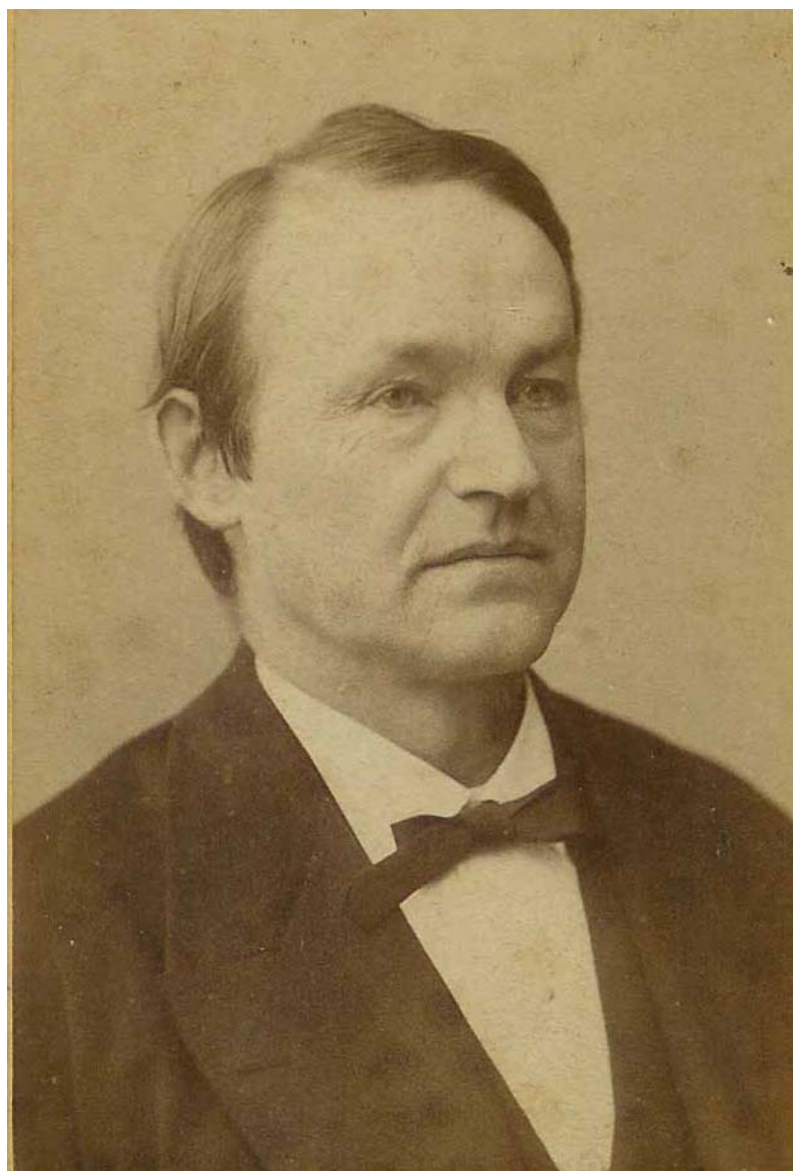

Ett kort där Pontus Wikner själv har skrivit

En dag i april fick vi ett lika oväntat som kärkommet besök i vårt hembygdsmuseum. Det var Sven Palmersjö från Uddevalla som överlämnade ett unikt kort från 1886, signerat L Szacinski. Ja, bilden – föreställande Pontus Wikner – är i och för sig välbekant. Den har vi sett i många sammanhang. Nej, det är i stället kortets baksida som är det verkligt intressanta. Där har nämligen Wikner själv skrivit med bläck: *Till Olof Olsson från Kolkas från barndomsvännen Pontus Wikner 1887.* Två år före sin död skickade han alltså en hälsning till den kära hembygden i Foss. Wikner hade inte glömt barndomens lekar och kamraterna han haft. Han och Olle i Kolkas var nästan jämnåriga.

Kolkas var ett torpställe under Lycke Öfvre, Olof Olsson och hans hustru Selma brukade det fram till början av 1900-talet. Dottern Abela ("Abla") och mågen Fritz Lööf tog över. Dessa flyttade så småningom till Ingeröd i Bro församling. Stugan på Kolkas revs och transporterades till Munkedal där den blev Konsum Stale (på Tryckerivägen). Längre fram i tiden inrymdes Schewenius tryckeri i lokalerna. Om paret Lööf i Bro kan sägas att de hade en dotter, Dagny, som blev gift Palmersjö i Uddevalla. Dagny fick i sin tur sonen Sven, som efter henne ärvde kortet som hans mormors far fått av Pontus på Kaserne.

Av Olof Olssons övriga barn kan vi nämna några som haft anknytning till Foss. Frithiof Werner, född 1882, bodde på Tången. Olof Theodor, född 1888, bodde på Möe och var under lång tid förlovad med Agda Forsblad. Yngste sonen Axel var gift med Tora Muhr.

Tågolyckan i Dingle

Det var valborgsmässoafton 1931. Hjalmar Hjälmen stod vid ett fönster inne i sitt hus och tittade ned över stationsområdet. På armen höll han lille Bertil. Hans fru hörde honom ropa med hög röst. "Tåget kommer på fel spår. Ta pojken!" Och Hjälmen rusade ut ur huset, hoppade över häcken och sprang ned till stinsens trädgård. Där låg redan Uddevallatåget urspårat. Föraren hade hunnit hoppa ut men eldaren hade blivit dödad. När tåget stött emot stoppblocket hade koks-vagnen kraschat in i hytten med våldsam kraft. Eldaren hade krossats av koks-massorna. Hans ena arm dinglede utanför lokomotivet.

Tågverksgörare denna olycksdag var Karl Lundberg, som i likhet med Hjälmen bodde vid Dingle stationsområde. Hans uppgift var att lägga in växlar, se till att allt var i sin ordning och sedan göra klartecken till stinsen. Först därefter

gav stinsen avgångssignal till lokföraren.

Den här dagen hade tydligen något missförstånd uppstått. Tåget startade med hög fart men kom in på ett stickspår med den hemska olyckan som följd. SJ gjorde naturligtvis en grundlig utredning men saken blev troligen inte helt klarlagd. Loket lyftes upp med en ångdriven kran.

Som alltid vid olyckshändelser samlades många åskådare. Folk vallfärdade från alla håll och kanter. Gunnar Dahlqvist på Möe berättade att hans far cyklade ut till Dingle för att titta. Lille Gunnar satt på pakethållaren.

Men en av dem som var allra först på plats var fotograf Nyqvist med sin kamera. Han fotograferade flitigt och sålde sedan många kort till allmänheten. "Här ser ni", sa han, "här ligger han död! Armen hänger utanför!"

SJ:s jurister tyckte inte om denna kommers och efter påtryckningar tvingades Nyqvist retuschera bilden så att inte någon av den omkomnes kroppsdelar syntes.

Yngve Carlsson har pratat med Per-Arne Hjälmen, som gett upplysningar om olyckan. Per-Arne är son till vittnet Hjalmar Hjälmen.

Fotografen var son till skräddare Nyqvist i Foss. Bilder har föreningen lånat av Lennart Kihlberg.

Lycke med sina båda skolbyggnader syntes väl en gång i tiden nerifrån Stenbron. Här syns herrgårdens tvättstuga till höger. Huset närmast till vänster är det gamla färgeriet som gett vägen dess nuvarande namn.

Foto: Selma Sahlberg 1914

Livet på Lycke på 30-40-talet

Text: Lisa Dahlström född Oskarsson

Telefonen ringde en tidig förmiddag. Det var Yngve Carlsson från Munkedals hembygdsförening. Han undrade hovsamt, om jag kunde skriva något om hur det var att bo och leva på Lycke förr. En aning överraskad lovade jag att "tänka på saken". Ju mer jag tänkte, dess värre blev det. Inte som vanligt i nuläget, att man glömmer bort det som man ska komma ihåg. Jag minns massor från 30-40-talet! Här kommer ett axplock från alla minnen från min barndom på Lycke.

Namnet Lycke känns både fint och bra. Så var det också att leva och bo där, även om det fanns vardagar. Det var ju inga strålände tider, så man fick göra det bästa av tillvaron. Vi har många gånger talat om detta. Ingen av oss har farit illa eller känt saknad av något. Det fanns en trygghet, och man brydde sig om varandra. De flesta boende hade anknytning till pappersbruket. Alla var redbara, snälla människor. Grannar träffades på ett fint och naturligt sätt. Det var många barn i området, så lek och fantasi var det gott om.

Sedan lång tid är det ju gatunamn på Lycke. "Vår" gata kom att heta Färgarevägen. Enda vägsträckan som då hade namn var backen från Stenbron upp till Konsums baksida. Den kallades "Kassörbacken".

I första huset där till höger (nr 2) bodde kassör Hedén, jag tror att han hette Gustaf, med fru. Där fanns en jordkällare med vackra stenar. Uppe på krönet till vänster (nr 1) bodde kamrer Gunnar Sundman med fru.

*Axel E Karlssons
klass 3 år 1943*

Nästan vägg i vägg med Sundman's var Konsum, vars entré vette åt andra sidan där vägen mot Hedekas och Dals-Ed gick. En smal stenig gränd ledde ned till vägen. Där fanns en stor häck med statket på insidan. Alla brevlådor hängde där, innan de så småningom kom närmare oss. Ett gammalt järnstaket där man förr band hästar fanns också. Blomqvists bageri låg intill Konsum och spred en förförlisk doft över nejden.

Längre upp låg så skolorna. Först "Folkskolan" (nr 8) där Axel E. Karlsson, fru Nanna och sönerna bodde. Jag gick två år i skolan hos Axel Karlsson. Han var sträng men rättvis. Jag beundrade hans oklanderligt raka bena i håret! Efter Axel E. Karlsson kom Bo Strinning med familj. Han var ung och modern och införde bl.a. danslekar och teater. I "Småskolan" bredvid bodde och undervisade Signe Hasslöf. Där gick jag i småskolan. Jag minns lekarna där fröken gick i spetsen och vi sjöng: "Alla barnen nu till kvarnen glada följa far..."

Jag har också varit med på julfesterna. Vi tågade på led till Folkets Hus och såg "Barnen från Frostmofjället" i svartvitt med död, armod och geten Gullspira. Då var det himmelskt att få choklad och lussekatt efteråt. Jag har min blåvita emaljerade mugg kvar ännu!

Strax ovanför skolan (i nr 9) bodde Karl och Davida Oskarsson med familj. De var mina farföräldrar och farfar hade byggt huset med snickarglädje. Deras trädgård var full av bär, blommor

och frukt och hade en härligt sval syrenberså. Jag har kvar mycket av det jag upplevde hos dem. Fortfarande sätter jag in blommor i samma gamla vaser som min farmor.

I gult hus bredvid (nr 11) bodde Karl och Olga Bjurström med sin familj. Man kände sig alltid välkommen där och alla trivdes. Barn från alla håll samlades och lekte. Respekt för Karl Bjurström hade vi. Tänk att ha nattarbete var tredje vecka och sova dagtid, med glada stojande ungar runt huset. Ibland drogs rullgardinen upp och vi fick tillsägelse. Karl Bjurström var morbror till min pappa. Som ung var han "på sjön" och kunde berätta spännande saker.

Tant Olga god och glad kunde allt. Hon sydde kläder åt oss till julfest och examen och ändrade om gamla plagg som sprättats upp, tvättats och pressats. Ibland vändes tyget och så hade vi nya kläder. Det gällde både barn och vuxna. Av gamla herrbyxor blev snäva snygga damkjolar med motveck fram och bak. Tant Olga hade något så ovanligt som en stickmaskin. Den stod i köket, jag minns den väl. Hon tillverkade tröjor av olika slag, vantar (jag har ett par kvar än!) och strumpor. De sistnämnda i ull, långa ribbstickade. Längst upp på ytter sidan sattes en knapp som knäpptes på livstyckets strumpeband. Baddräkter ej att förglömma! Mini, bikini eller boxer

var inte uppfunnet då. Snarare var det lite 20-talsstuk, ibland med mörk nederdel och gladare färgad överdel. Det var "starkt gott ylle som var bra att bada i och höll i många år" enligt pappa, som hade sin baddräkt tills vi skämdes över den.

I detta sammanhang får jag väl berättas om "badlivet". Farbror Bjurström inledde säsongen först av alla och höll på längst. Vi badade i "Direktörn's damm", alla från Lycke och angränsande områden. Det kunde vara trångt på playan och ibland fick vi besök av herrgårdens kor och hästar, som betade i hagarna runt om. Lite längre ned där älven svängde låg Åbukhöljen. Enligt hörsägen fanns där fiskar som kallades Å-bukar, därav namnet. Där badade till att börja med "vanligt folk". "Direktörn's damm" var, som namnet anger, avsett för direktören på herrgården och hans gäster. Ännu längre ned i älven låg "Bonnvika".

Just ovanför Bjurströms hus var militärförrådet. Det var rött med svarta dörrar och fönsterluckor, vilka senare försågs med vit färg. Bjurströms var vaktmästare där. Tant Olga vädrade alla grå ylleuniformer och lade in kulor av naftalin mot mal. Det var ett grannlaga arbete. Någon gång fick vi barn gå med in, men det ansågs olämpligt för såväl arbetet som naftalinet.

Under kriget var där liv och rörelse. Då restes tält till militärer, som blev förlagda där och gick vakt dygnet om. Ammunition förvarades i ett speciellt förråd som byggdes då. Även i IOGT-logen (nr 4) var militärer förlagda en tid.

Jag minns väl när "tyskarna gick in i Norge". Då beordrades mörkläggningsgardin uppväljas innan vi fick tända lampan. En gång flög ett plan med hakkors över Lycke. Då blev vi rädda och sprang in.

Lycke och Munkedals kapell

Om kvällarna kom militärer över till oss och lyssnade på nyheterna kl.19.00.

Vi bodde mitt emot Bjurströms (på nr 14). Bertil och Ester Oscarsson, jag och min yngre syster. Under ett antal år bodde pappas bror, Evert Oscarsson med fru Greta och deras son, på övervåningen hos oss. De skaffade telefon och från den drogs speciell ledning till militärförrådet under kriget. Grannar kunde komma och ringa om det var nödvändigt. Man fick beställa samtalen på telegrafstationen. Rikssamtal gick utanför lokal zon och markerades med två signaler när de "kom".

I huset (nr 16) ovanför vårt bodde Oskar och Emilia Andreasson (kallades Andersson). Det var pappas farmor och farfar och de var väldigt snälla och fina. Det var fyra generationer på gatan.

I sista huset (nr 15) på gatan bodde Adolf och Klara Fors med familj. Klara var pappas faster. Detta om "vår gata" och några av de boende där.

Det var alltid aktivitet hos oss. Pappa byggde huset och gjorde allting själv på sin fritid. Han var mycket duktig både inne och ute. Mamma var kunnig i handarbete och duktig husmor. Båda var arbetsamma och flitiga. Under några år var pappa och mamma vaktmästare i skolorna på Lycke. Mamma städade där varje dag. Bl.a. fyllde hon varje morgon färskt vatten i behållarna

till "dryckautomaterna". När kol och koks inte fanns att få fick man elda med ved och lägga i pannorna varje timma från tidig morgon till sen kväll. Med jämna mellanrum inföll "skurlov". Barren var lediga och det skulle skuras noga.

Vi hade inte någon riktig tvättstuga. Det var så hos många att det tvättades i en allmän tvättstuga. Vi tvättade i en tvättstuga som låg vid älven. Man fick gå över gamla stenbron och ned bakom herrgårdens ladugård. Det var ett gammalt hus. En flotte var byggd ut i älven och därifrån sköljdes tvätten. Inne fanns en stor inmurad järngryta, där man kokade vittvätten och värmdes vatten, samt några präktiga träbaljor. En vind med galler på gavlarna fanns om man ville torka tvätten inne. Vintertid var det omöjligt. Kläderna liknade torkad lutfisk efter en vecka och föll ihop sjöblöta när de tinade. Allt vatten fick bäras in från älven. Så småningom sattes en pump in i tvättstugan så det gick att pumpa in vatten.

Sommartid var det fint att spanna linor och torka tvätten ute. Men man fick se upp så inga djur tog sig in i fel hage. Man hade tvättstugan i flera dagar och körde dit med kärra packad med ved, tvätt, hink, skurbräda och matsäck. Männen fick också ställa upp och det stora "karlgörat" var att dra den tunga stenmangeln.

För att åtnjuta allt detta fick man i förväg gå till Rättaren Brynolf Sjödin och "tinga tid". Han var en myndig man som vi barn hade stor respekt för. Vårt samvete var inte alltid rent. Herrgården hade åkrar uppe vid vårt, och det hände att vi barn "badade" i havren, vilket ju var förbjudet. Bara vi såg rättarens Cit-roën så försvann vi. Även "Eric fördräng" som vi sa, hade vi respekt för. Han kom och tittade till åkrarna ibland. Dessutom hade han en speciell uppgift, han körde likvagnen som kunde lånas från herrgården.

Begravningar var stora och viktiga händelser. Fina hästar drog vagnen och de svarta draperierna hängde ned runt om. Eric var klädd i mörk rock, hög hatt och satt på kuskbocken. Till en början gick folk efter i procession. Sedan blev det bilar där alltid någon kom att koka p.g.a. den låga hastigheten.

Vi barn fick gå till strykerskan Augusta Efraimsson i god tid och lämna samt hämta vita skjortor och kragar, med förmaning att gå ordentligt och inte bryta det stärkta och blankstrukna.

Höga hattar, ibland också frackar, lånades eller hyrdes. Kragknapparna försvann alltid, så man fick leta eller springa runt och låna. När de vuxna kom hem fick vi begravningskonfekt. De var ofta i vitt eller svart silkespapper, såg ut som julgranskarameller och hade något bokmärke med religiöst motiv.

Under lång tid var det ransonering och man fick matkuponger från "Kristidsnämnden". Kaffet drygades ut med surrogat. Jag minns "E4" och Mabou". Minnesvärt var också när bananerna kom åter. Vi sjöng låten "Det har kommit en båt med bananer..."

En tid hämtade vi mjölk varje dag från mjölkaffären vid Lilla Stationen (vid gamla brukstorget) och en tid körde Algot Blomberg ut namnförsedda mjölkkrukor som hängdes på ett ge-

mensamt ställ för ett antal boende. Det förekom köttförsäljning av en man som åkte omkring på 30-talet. Fiskhandlaren cyklade till husen och ropade: "Färsk fesk". Han hade pakethållare både fram och bak på cykeln och fisken låg i vanliga trälådor.

Mycket utfördes i hemmen på den tiden. Bakning, grönsaksodling, bärplockning, syltning och konservering. Vi t.o.m. "konserverade" ägg. De lades i vattenglas (en gelatinliknande lösning) i stora krukor. Lösningen gjorde att äggen höll sig länge. Vi hade dem till matlagning och bakning. Vi hade bin som gav god honung men också mycket arbete. Höns hade vi också. De var uppkallade efter olika filmstjärnor och värpte flitigt. Ritha Hayworths ägg hade 2 gulor, Ginger Rogers och Esther Williams slogs värst! Hönorna blev ompysslade av oss barn, med plåster och Jukonsalva när de hackat varandra.

Eget badrum hade vi inte på den tiden. Det var vanligt att ha lavoar med potta, handfat, vattenkanna och tvål-kopp. När vi blev för stora att bada i balja fick vi gå till badhuset vid fabriken. Eva Alexandersson var baderska där. Hon gläntade på dörren och såg efter hur badandet fortskred. Hon borstade även ryggen. När det "var dags" rycktes proppen ur och man fick duscha av sig och se till att komma iväg. Fler väntade på tur. Damer badade freddagar, herrar lördagar.

Jag minns när Kapellet byggdes. Det blev liksom "vår" kyrka. Vi såg den dagligen och det var nära dit. Kyrkoherde Carl Norborg och prästerna Evert Hjort och Folke Fehn minns jag väl från det jag var liten.

1943 bildade vi skolbarn häck vid Kapellet när Direktör Olof Bildt jordfästes.

Vi hade inte stora utsvävningar. När det var midsommar bjöds anställda på bruket till Folkparken. Det var lokala förmågor som uppträdde, midsommar-

stång och dans. Under sommaren förekom någon badtur till Gårvik, Röd eller med "lilla tåget" till Hamnen. Ibland åkte vi till Kärnsjön.

1939 gjorde vi en utflykt till "Alaska". Uppklädda i nya sommarklänningar, som sedan kallades Alaskaklänningarna, åkte vi "lilla tåget" till Munkedals station, tidigt på morgonen efter att ha gått från Lycke. Därifrån åkte vi ordinarie tåg till Strömstad och så båt över till "Alaska". Pappa hade spenderbyxorna på och köpte "marzipanlimpa" på båten. Det var hans älsklingschoklad. Alaska var då mycket väl i ordning med stenläggningar och blommor. Vi var åter där för några år sedan med pappa samt hans barnbarn och barnbarnsbarn. Vi reste bekvämare då och slapp gå från stationen efter sista tåget.

Systrarna Lisa och Berit Oscarsson i Alaska-klänningarna

TV fanns ju inte på den tiden, men vi lyssnade på radio. Kl. 18-19 grammo-fonmusik och sedan nyheter. Torsdagar var det "Barnens brevlåda" med farbror

Sven Jerring tills vi blev äldre och tyckte att det var larvigt. Lördagskvällar var det "Optimisten och pessimisten" med Ludde Gentzel och Eric Abrahamsson samt gammal dansmusik. Ibland var det radioteater, ofta med Tora Teje och Anders de Wahl. Det förekom någon gång att vi gick på bio. Det kostade 40 öre! Man såg Helan och Halvan, Edvard Persson etc.

Vi firade alltid helger. Lördag var ju arbetsdag men efter kl. 18.00 skulle vi ha det lite lugnt och gården skulle vara krattad. Man skulle inte väsnas och störa, sa pappa. Söndag var man helgklädd "fick främmande" eller gick på visit. Ofta var vi ute och promenerade. Vi hade ju ingen bil. Storhelger var vi alltid fina och hade pyntat hemma. En del helger kunde kännas långa, värst var långfredag.

Jag tror att både stora och små mådde bra av att fira helg. Skulle så göra även idag. Det var en god och trygg tillvaro och man fick lära sig mycket som varit fint att ha med i bagaget.

Jag har "bombarderat" min man med gamla minnen. Barnbarnen har också fått sin beskärda del som ledde till frågan: "Mormor, fanns det elektriskt ljus?!"

Med denna undring avslutar jag "Livet på Lycke på 30-40-talet".

Vem var David i Dale?

I förra numret av tidningen kunde ni läsa några människors minnesbilder av David i Dale. En läsare undrade vem denne man egentligen var.

David var född 18920304. Hans föräldrar var Martin Adolf Olofsson född 18470617 på Heden i Svarteborgs socken och Augusta Olsdotter född 18540310 på Öxna i Foss socken. Paret vigdes 18771116 och de fick sju döttrar innan den lille sonen kom till världen.

Döttrarna var:

Anna född 18780903 och död 18820613

Martina född 18810706

Anna född 18830105

Alma född 18840726

Ida född 18850910

Sofia född 18870629 och död 18880609

Sofia född 18900310

Martin Adolf var son till Olof Andreasson född 18170924 på Fruängen under Orreberg i Bärfendals socken, död 18510322 på Heden i Svarteborgs socken och Petronella Andreasdotter född 18160102 på Stora Foss Öster. Olofs morfars farfar var postbonden Nils Olsson född 16660614 som var son till klockaren Oluf Nilsson född 1635 och död 17081102.

Augusta var dotter till Olof Nilsson född 18200615 på Frötorp i Foss socken och Brita Maria Svensdotter född 18111114 på Öxna. Olof Nilssons farfar och morfar var båda bönder och nämndemän. Dessa män var Håkan Nilsson född 1720 i Ödsmåls socken, död 17981123 och Andreas Jacobsson född 17450613 på Faleby och död 18010612 på Åtorp.

Eldade de upp Davids stuga? Enligt Gerhard Johansson i Knarrevik så hade nog David själv börjat elda upp en del av inredningen för att få värme i huset. Gerhard tror också att David var lite bortskämd som yngst i familjen och dessutom pojke.

Stefan Johansson på Hogen berättar att Henry Andersson, vars mor var från Kanalen, lät bygga en sommarstuga på Davids tomt och därför lät ta bort det gråa rucklet som stod kvar efter David. Han minns också att David gärna kom klivande över gårderna för att titta på TV på Hogen. Stefans mor låste ibland för att slippa gästen för när han väl kommit in blev han sittande väldigt länge. Stefan kommer ihåg att David levde i början av 1960-talet.

Text: L-A Sihlberg

Slipstensdragaren – äntligen napp!

Kommer ni ihåg den här bilden?

Den hade vi inne i tidningens andra nummer år 2006 och vi frågade då läsekretsen om de kunde identifiera de två personerna. En långvarig tystnad bredde ut sig. Men nu – efter nära två år – har Per-Olof Lycke i Köpestad kontaktat oss. Han hade varit på besök hos sin svärson Stefan Johansson i Hogen och där fått syn på ett exemplar av tidningen. Han blev mycket förvånad när han fick se sin gamle granne och vän August Johansson i Skärvhem på bild. August är mannen som står till vänster och agerar slipstensdragare. Per-Olof berättar: August var född 1901 på Grind i Kville socken men flyttade redan som tvååring till Näset under Skärvhem i Svarteborgs socken. 1903 blev Näset avskuret på grund av vägbygget och familjen flyttade till Utsikten under samma hemman. Som yngling jobbade August i Norge och på 1930-talet hade han anställning vid stenbrottet i Rixö. Det tog slut 1936 då han fördärvade ett knä.

1918 avstyckades sex delar av Skärvhem. En av dessa var det ingen som ville ha. Den låg obrukad fram till 1936 då August köpte den och lade till sitt ställe. 1938 gifte han sig med Gertrud Dahlgren. Nu och fram till 1940-talet arbetade han i Gustav Nordqvists grustag i Svarteborg och Backa. Efter en infarkt fick han förtidspension. Han dog i slutet av 1960-talet och Gertrud överlevde honom med många år.

Augusts och Gertruds barn kan vi nämna. Sonen John föddes 1938 och är numera bosatt i Stockholm. Dottern Signe föddes 1940 (gift Eriksson) och sladdbarnet Gerd 1947.

På fritiden var August Johansson en ivrig jägare. Han hade stövare och drevrar och födde dessutom upp terrierhundar som var kända för att vara fenomenala grythundar. Han jagade ofta ihop med bröderna Mattsson i Håby och Theodorsson i Häveröd. En gång var de inbjudna att dricka kaffe på ett ställe men Theodorsson fick inte ta med sig "Sickan" in i huset. "Om inte hunn får komma med in så går inte jag heller in" sade Theodorsson. Sickan var en korsning mellan tax och drever. Hon var envis, noggrann och snabb.

August ville påskina att han var av lite adlig släkt. En gång när han var ute på vinterjakt tillsammans med en granne var den då tonårige sonen John också med. John hade rivit sönder sina byxor så att stora delar av bakdelen var blottad och helt blåfrusen. August pekade och sade till grannen: "Där ser du att vi är av adlig släkt för John är blå i rave!"

Kommande aktiviteter

Framför oss har vi höst och vinter. Det kan ju låta som om man då kan krypa inomhus och ha det skönt, och det kan man säkert. Vi tänker dock fresta med några aktiviteter.

- 6 december kl 16 Grötfest på Kaserna. Det brukar vara helt fullt i bagarstugan . Om du skall vara säker att få plats, så ring Elsie Johannesson tel. 0524 -716 77. Priset är 50 kr och då ingår både gröt och lott till fina priser.

- 19 februari kl 18.30 i Hembygdmuseet blir det Bildvisningsafton. Vi kommer att visa bilder i urval från vår stora samling av bilder bl.a. från Selma Sahlberg m.fl.

- Varje måndag kl 09.00 samlas alla som vill på Hembygdmuseet för gemensamt arbete och gemytliga stunder tillsammans. Under vinterhalvåret sker det arbete på museet och sommarhalvåret på Kaserna. I vinter skall bl.a. samlingarna katalogiseras.

Böcker att köpa

Det finns intressanta böcker att köpa. Passa på nu, det kan vara en bra julklapp. Böckerna kan köpas på Munkedals Hembygdsmuseum. Ring museet eller någon i styrelsen först. De går också att beställa så skickas de per post. Vi vill helst att beställningen skickas antingen som vanligt brev eller e-post munkedals.hembygdsforening@telia.com

Konglig Bohus Läns Regemente Stångens kompani 1727 – 1901

Den omfattar indelta soldater och var de bodde för socknarna. I Tunge Härad: Foss, Håby, Tose/Håby, Svarteborg, Tose/Svarteborg. I Stångens Härad: Bro, Brastad, Lyse
Pris: 250 kr plus ev. frakt 60 kr

Hembygdsböckerna Fem socknar 1:a och 2:a delen finns åter till försäljning från Munkedals Hembygdsförening. Böckerna är utmärkte för den enskilde som vill förkovra sig i Munkedalsbygdens historia men också att ha som uppslagsbok där hemma i bokhyllan. Böckerna är också uppskattade presenter med sin gedigna utformning.

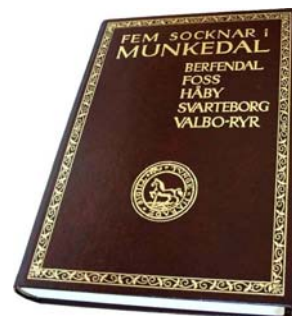
Priset per bok är 490 kr.

Kostnad för eventuellt porto/frakt tillkommer med 140 kr om de skall skickas. Fakturering sker med betalningsvillkor 30 dagar netto. Försäljning sker så långt lagret räcker.

Fem socknar i Munkedal (1:a boken)

Boken trycktes år 1980 men har samma aktualitet i dag som när den kom ut eftersom den beskriver sådant som har varit.

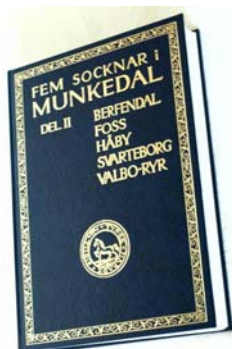
I förordet skriver de två huvudförfattarna Alfred Carlsson och Gunnar Dahlqvist bl.a.: ”I syfte att bringa kännedom om vår bygds historia sedan länge samlat material till denna hembygdsbok i vilken vår strävan har varit att skildra folkets vardagliga och kul-

turella liv samt att förmedla till innebyggarna allt vad våra forskare kunnat finna i gamla handlingar som berör bygden.” Denna bok beskriver alla hemman som finns i de fem socknarna, samt alla torp och mindre ställen som fanns på dessa. Vi kan läsa om alla ortnamns ursprung och ett stort bildmaterial gör boken intressant och värdefull. De många kunniga hembygdsforskarna har skrivit många specialartiklar.

Fem socknar i Munkedal del II

Denna bok är en fortsättning på den 1:a boken. Del II utkom från trycket 1986 och har samma huvudförfattare, nämligen Alfred Carlsson och Gunnar Dahlqvist. Denna bok innehåller lite längre beskrivningar över ett urval gårdar och torp med sina invånare. Här finns också många artiklar om de olika näringarna, skola, kultur, nöjen, föreningar etc. Ett stort bildmaterial gör boken extra intressant att läsa.

Böcker av lokala författare

Munkedals Hembygdsförening kan erbjuda böcker från några lokala författare och tillika aktiva föreningsmedlemmar.

Vandraren och odlaren

En finstämd diktsamling av Lilli-Anne Sihlberg. Tryckt år 2003. Boken innehåller många tankvärda dikter som ger den stressade människan en möjlighet till eftertanke med livet.

Priset är 100 kr och boken kan köpas från Hembygds museet. Ring Lilli-Anne Sihlberg tel. 0524-233 78

Uttringegubbarna

En diktsamling av Yngve Carlsson. Tryckt år 2002. Boken är en mustig berättelse i diktform om de s.k. Uttringegubbarna som levde i Svarteborg men med stor behållning kan läsas av vem som helst även om man inte känner till trakten. Författaren skriver: ”Uttringegubbarna är en musikgrupp som var verksam i början av 1900-talet. Det är dessa musikanter som i folkmun vanligen kallas de ”riktiga” Uttringegubbarna. Ingen skugga må falla över dessa gamla uvar. Förväxla dem därför inte med det gäng som uppträder i denna bok under samma beteckning. Emellertid är det denna sentida sammanlutning som övertagit, berikat och beriktigt företrädarnas namn. Många tycker sig till och med veta att det är just dessa som är själva ”Uttringegubbarna”

Priset är 100 kr och boken kan köpas från Hembygds museet.

Ring Yngve Carlsson tel. 0524-710 19.

Kärlek och absint

En prosabok skriven av Yngve Carlsson. Boken ger en rolig och intressant läsning om den förrädiska spritdrycken Absint och dess verkningar. I får i boken följa den gamle” provvryttaren för en chokolad- och kakaofirma” Thulin med sin stora Chevrolet av 1954 års modell och hur han på olika sätt kommer i kontakt med både kärleken och Absinten. Detta är en mycket lättläst och rolig bok.

Priset är 100 kr och boken kan köpas från Hembygds museet. Ring Yngve Carlsson tel. 0524-710 19

Vår hemsida

Du som har Internet kan se mera information på
vår hemsida:
www.munkedalshembygdsforening.se

Har du något att berätta?

Munkedalsbygden tar gärna emot ditt bidrag för att publicera i tidningen. Det kan vara en text du själv skrivit, en muntlig berättelse som någon i redaktionen upptecknar eller någon gammal intressant bild. Kontakta då Yngve Carlsson tel. 0524-710 19.

Stöd Hembygdsföreningen

genom att bli medlem!

Årsavgiften för 2009 är 120 kronor per person. Beloppet kan lämpligen insättas på bankgiro 665-7480

Denna tidning ingår som medlemsförmån och kan endast erhållas av den som är medlem.

Varmt välkommen!

Tidningsredaktion

Sverker Balksten, Yngve Carlsson,
Ingela Ingman och Bertil Johansson
Layout Kristin Balksten

Tidningen är tryckt på Xerox DC250

Önskas mer information vänligen kontakta
Xerox Partner DocuWare AB
Fredrik Balksten
031-776 80 27/0736-33 80 27
fredrik.balksten@docuware.se